

פלא 31: איזה ציר סוני?

להורדת הפרק [קישור](#).

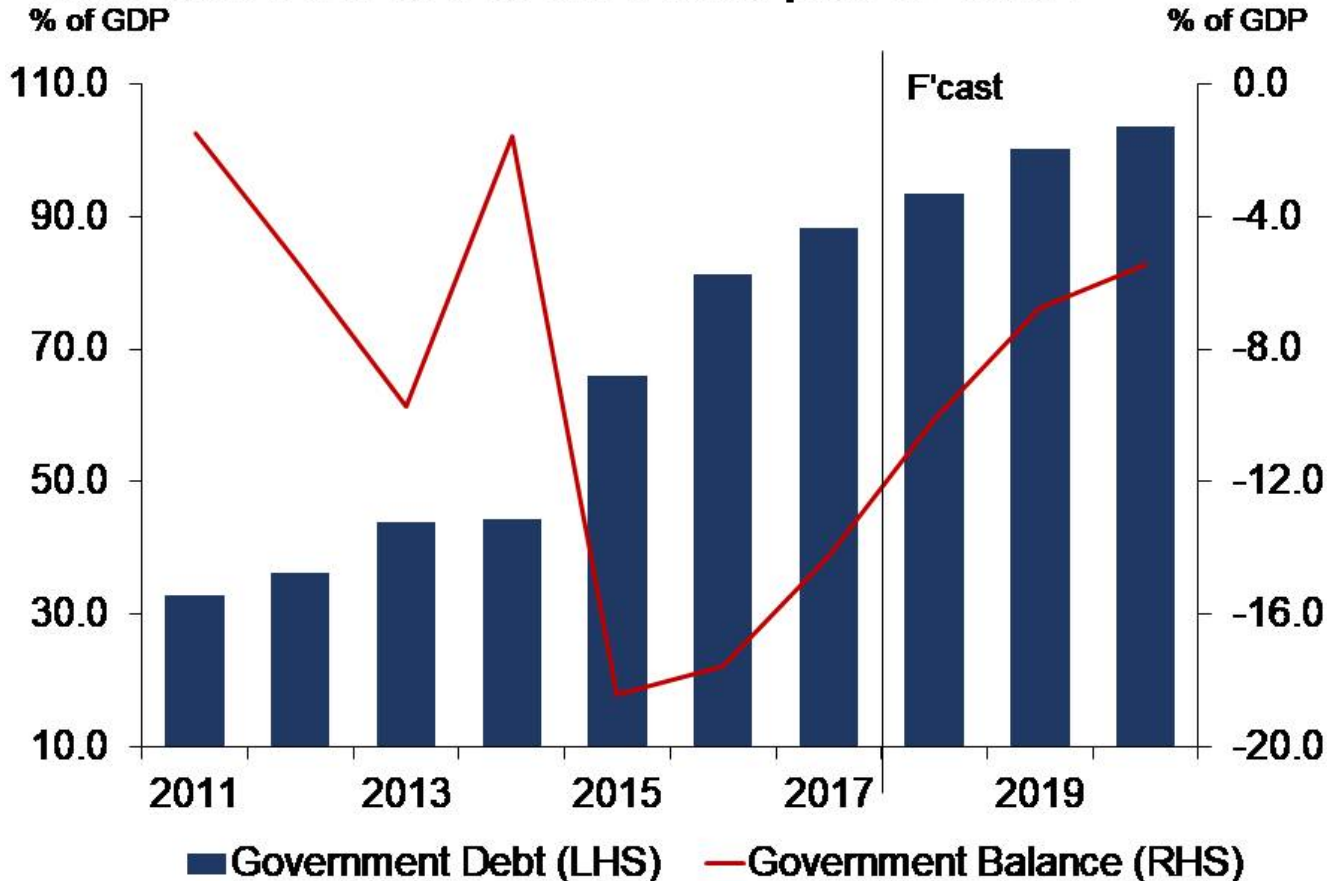
אני רוצה לפתוח את הניתוח היום שההודעה על נרמול היחסים עם בחריין היא קודם כל ולפני הכול הודעה חיובית. כפי שאמרתי באירוע הלייב [?](#) שאם לא ראיתם אותו עדיין הנה [קישור](#) להקלטה [?](#) יש שתי אפשרויות בנוגע להשלכות של הסכם נרמול היחסים עם איחוד האמירויות: או שמדובר בתחילתו של גל נרמול, כשמדינות יראו שהאמירויות אינן זוכות לגינוי ויבינו את הערך בנרמול היחסים אתנו; או שמדובר באירוע נקודתי, כלומר האמירויות נרמלו אתנו את היחסים בגלל אינטרסים קונקרטיים שלהן, ואין בהסכם התחלה של גל נרמול עם כל המרחב הערבי.

אולם, עדיין צריך לראות האם נרמול היחסים עם בחריין הוא באמת עוד אבן דומינו בדרך לנרמול מלא עם המרחב הערבי. העובדה שבחריין נרמלה אתנו את היחסים אחרי שדחתה את האפשרות לכך רק לפני שבוע [\[מקור\]](#) מעידה על אחת משתיים: או שהסעודים בודקים את המים לנרמול היחסים שלהם אתנו, משתמשים בבחריין כבלון ניסוי לבדוק את תגובת הרחוב הערבי לתרחיש בו ערב הסעודית מנרמלת את יחסיה עם מדינת היהודים; או שהסעודים מנסים להוריד לחץ אמריקני מהם ע"י "הקרבת" בחריין [?](#) בחריין תנרמל את היחסים במקום הסעודים, אך היא כל-כך קרובה לבית סעוד שזה ירגיש כאילו ריאד עצמה נרמלה יחסים עם ירושלים.

יש משהו מתסכל במצב בו יש שני הסברים כל-כך שונים לאותו אירוע, אך כפי שאמרתי באירוע לייב ואמשיך ואומר, אני לא מנסה לא לייפות את המציאות ולא למלא חורים שאני לא יודע למלא אותם. הנה מה שאני כן יודע:

ראשית, בחריין היא לא איחוד האמירויות. בחריין היא הסטראוטיפ של "נסיכות מפרץ" [?](#) מדובר במדינה בה בית המלוכה הסוני שולט על רוב שיעי, רוב ההכנסה היא מנפט [\[מקור\]](#), הצבא חשוד כאיום על בית המלוכה יותר ממגן [\[מקור\]](#) והיא תלויה כמעט לחלוטין בערב הסעודית. ב-2011 בזמן מהומות של שיעים באביב הערבי כוחות של ערב הסעודית ואיחוד האמירויות נכנסו לבחריין להחזיר את הסדר ולהגן על בית המלוכה [\[מקור\]](#). ב-2018 ערב הסעודית, כוויית ואיחוד האמירויות העבירו לבחריין 10 מיליארד דולר בשביל לעזור לה להתמודד עם משבר כלכלי אצלה [\[מקור\]](#). השנה עם משבר הקורונה והנפילה במחירי הנפט בחריין כנראה תצטרך עוד סיוע ממדינות המפרץ [\[מקור\]](#). בחריין היא לא כוח צבאי כמו איחוד האמירויות, בחריין היא לא מרכז כלכלי או מסחרי כמו איחוד האמירויות. היא באמת שלוחה של ערב הסעודית, ואין ספק שהצעד לנרמל את היחסים אתנו התקבל קודם בריאד לפני שהתקבל בבחריין.

Bahrain: Fiscal balance and public debt

Source : Oxford Economics/Haver Analytics

יחד עם זאת, חשוב להבהיר שהאירוע הוא בכל מקרה חיובי משני היבטים: א' הוא בתקווה יפתח עוד שוק לעסקים ישראלים, עוד מקור להשקעה ועוד ערוץ לשיתוף פעולה. נכון, השוק הזה קטן יותר מהאמירויות ובחריין מתקשה להתמודד עם הנפילה במחירי הנפט ☹️ סוכנות דירוג האשראי Fitch הורידה את דירוג האשראי של בחריין מ-"BB"- ל-"B+", מה שאומר שבחריין נמצאת עמוק בתוך הדירוג של אג"ח זבל [מקור]. הדבר מקשה על המדינה להתמודד עם הגרעון התקציבי שנוצר עקב הנפילה במחירי האנרגיה [מקור], מה שכמובן רק מחמיר את מצבה הכלכלי, מה שמקשה עליה עוד יותר לגייס הון לסגירת הגרעון התקציבי. אם אתם עובדים במגזר הפיננסי, אם אתם מנהלי נכסים, ותקבלו פניות להשקעות בבחריין, הלוואות, רכישת אג"ח וכדומה ☹️ תבחנו אותן בזהירות. שוב, בחריין היא לא האמירויות.

ב' הצעד חיובי מפני שהוא נותן לישראל לנסות ולדחוף ע"י מומנטום מדינות אחרות שאתן אנו ביחסים חשאיים לנרמל גם את היחסים. שימו לב ☹️ ישראל יכולה לנסות ולדחוף. אנחנו לא חייבים להמתין שהמרחב הערבי ישלים אתנו כפי שדורשת תפיסת "קיר הברזל" [ראו כאן] ☹️ אנחנו יכולים ליצור גל פשוט ע"י הבהרה למדינות אתן אנו ביחסים חשאיים שישראל מצפה שגם הן יוציאו את היחסים לאור. אנחנו יכולים להראות להן את איחוד האמירויות ובחריין כהוכחות לשינוי במרחב הערבי ולטעון שאין לישראל עוד עניין ביחסים חשאיים ☹️ אם אנו עוזרים למדינות להתמודד נגד טרור ואיראן, שיפתחו את השווקים שלהן אלינו. שיפתחו את שוק ההון שלהן

אלינו. מדוע עלינו להמשיך ולייצא את מערכת הביטחון שלנו לכל העולם, ולא לראות שום תמורה לכלכלה הישראלית ולאזרח הישראלי הפרטי?

והדגש כאן הוא על האזרח הישראלי הפרטי ² זה שמקורבים ואנשים בעלי קשרים יכולים להסתובב בכל מדינה ערבית בדרכון מזויף זה פנטסטי ³ זה לא רלוונטי לאזרח הישראלי הפרטי. חמור מכך, זה רק מעמיק אי-שוויון, כשלעשירים יש גישה ליותר שווקים מלאדם הפשוט. אנחנו רוצים שכל הישראלים ייהנו מגישה לעוד יעדי תיירות, שעסקים כאן יוכלו לייבא מעוד מקומות, שיזמים בתחילת דרכם יוכלו לחפש משקיעים בעוד מדינות. נרמול היחסים נותן לנו זאת ⁴ וישראל לא צריכה לראות בהיבט הזה היבט פחות חשוב מההיבט הביטחוני או המדיני. אנחנו צריכים לשאוף לחזק את עצמנו כלכלית ואנחנו לא צריכים להתבייש לדרוש זאת ממדינות להן אנו מסייעים בחשאי.

נחזור לענייננו ⁵ אנחנו יודעים שבחריין כפופה לבית סעוד. בנוסף, אנו יודעים שממשל טראמפ נמצא בעיצומו של קמפיין בינלאומי להביא הישגים בזירת החוץ ⁶ זה לא רק יחסי הנרמול בינינו לבין איחוד האמירויות, אלא גם נרמול היחסים בין סרביה לקוסובו ⁷ [מקור], שיחות שלום בין הטאליבן וממשלת אפגניסטן ⁸ [מקור] וצמצום הכוחות האמריקנים בעיראק מ-5,200 איש ל-3,000 ⁹ [מקור]. באזור שלנו קושנר ופומפאו ביצעו ועדיין מבצעים דילוגים בין מדינות שונות בשביל לנסות ולקדם את נרמול היחסים בין העולם הערבי לישראל ¹⁰ [מקור]. פומפאו סיים ביקור במזרח התיכון ב-27 באוגוסט שכלל את בחריין, סודן ועומאן, מבלי שאף אחת מהמדינות התחייבה באופן פומבי לנרמל את היחסים אתנו ¹¹ [מקור]. עומאן הייתה היחידה מבין השלוש שלא דחתה במפורש את האפשרות לנרמול היחסים אתנו ¹² מה שאולי רומז שגם עומאן תנרמל את היחסים אתנו בקרוב.

העובדה שאחרי שבחריין דחתה בפומבי את האפשרות לנרמל אתנו את היחסים, ואפילו הבטיחה לפלשתינים שלא תעשה זאת ¹³ [מקור], היא בכל זאת נרמלה אתנו את היחסים, מעידה שאו שמלך בחריין החליט לתת לנרמול צ'אנס, או שמישהו כפה זאת עליו. שבוע לפני ההכרזה קושנר ביקר בערב הסעודית ובבחריין ובחריין הבהירה שהיא לא תעשה מהלך לפני שערב הסעודית תנרמל את היחסים עם ישראל וערב הסעודית הבהירה שהנרמול תלוי בפתרון קבוע לבעיה הפלשתינית ¹⁴ [מקור]. לאור היחסים הקרובים של קושנר ומוחמד בן סלמן ¹⁵ [מקור], אפשר ובשיחות סגורות קושנר הצליח לשכנע את נסיד הכתר ללחוץ על בחריין לנרמל את היחסים כדי לתת הישג לממשל טראמפ, מבטיח להוריד את הלחץ האמריקני על ערב הסעודית לנרמל גם היא את היחסים עם ישראל.

מה שמתסכל אותי בכל הסאגה הנוכחית שיש כאן אלמנט ברור של פוליטיקה אישית שמכתיבה מי ינרמל אתנו את היחסים ומי לא ¹⁶ זה תלוי ביעדי הבחירות של טראמפ, זה תלוי ביחסים של קושנר ומוחמד בן סלמן, זה תלוי בקשרים בין בתי המלוכה השונים במפרץ. הניסיון לנחש מי תהיה המדינה שתנרמל אתנו את היחסים תלוי מדי בפוליטיקה אישית ¹⁷ שאנחנו בסופו של דבר לא נבין לחלוטין לא משנה כמה ננסה ¹⁸ ולא באמת נותן לנו משהו מעבר לניחוש: נניח וערב

הסעודית תנרמל אתנו את היחסים, או עומאן ☒ מה המשמעות של זה? מה ההשלכות של הנרמול?

אני רוצה היום להוציא אותנו מהמשחק "איזו מדינה תנרמל אתנו את היחסים עכשיו" ולהתבונן במרחב אתו אנו מנרמלים את היחסים. הרבה קולות רואים בנרמול היחסים את תחילת בנייתה של חזית אנטי-איראנית, של חיזוק הציר הסוני המתון. אני לא חושב שהציר הסוני הזה קיים. אני לא חושב שיש כאן הקמתה של קואליציה אנטי-איראנית. אני חושב שיש כאן הזדמנות לישראל לפתור את אחת הבעיות המהותיות שלה בנוגע לסכסוך הישראלי פלשתיני ☒ בעיית הפליטים ☒ ולהשתתף במשחק של מדינות המפרץ זו נגד זו. אולם אנו צריכים להיזהר שהנרמול לא יביא ליצירתו של איום חדש עלינו ☒ ערב הסעודית. איך? הכול בניתוח היום. בואו נתחיל.

בין MBS ל-MBZ

מה שמעניין אותנו בנוגע לנרמול היחסים של המרחב הערבי אתנו הוא האם יש כאן מהלך גדול יותר, כלומר האם נרמול היחסים בא במטרה לשנות את מערך הכוחות במזרח התיכון למטרה אסטרטגית כלשהי. בארץ התזה היא שנרמול היחסים יכול להיות תחילתו של מערך כוחות אנטי-איראני בחסות אמריקנית וסעודית, ברית אזורית שתבלום את התפשטות טהרן ואולי אף תפיל אותה [מקור]. לפי התיאוריה הזו, מדינות המפרץ ובראשן ערב הסעודית ינרמלו אתנו את היחסים, יאחדו שורות מול איראן ויפנו לבלום או להפיל את משטר האייתוללות.

אולם, זו לא התיאוריה היחידה. תיאוריה נוספת, שמובאת במאמר של South China Morning Post, רואה את המטרה של הסכם נרמול היחסים דווקא בסין, לא איראן. לפי המאמר ארה"ב פועלת לנרמול את היחסים בין ישראל ואיחוד האמירויות כדי לגבש גוש חוסם סין במזרח התיכון, עם שתי המדינות שישמשו ככוח חוסם ימי להתפשטות הסינית. הכוונה של ארה"ב היא לא לבלום רק את איראן, אלא לבלום גם את סין וטורקיה, ע"י יצירת שיתוף פעולה ביטחוני בין האמירויות וישראל תחת פיקוח אמריקני. ארה"ב גם תציע הטבות כלכליות לשני הצדדים בתמורה לדחיקת הסינים משטחם, עם דגש מיוחד על איחוד האמירויות ☒ כ-60% מכל הסחר של סין למערב עובר דרך איחוד האמירויות [מקור]. חברות סיניות רבות פועלות באמירויות, במיוחד בדובאי, וכ-200 אלף אזרחים סינים חיים באמירויות, מה שזיכה אותה בשם "הונג קונג של המזרח".

אז מה המטרה? סין או איראן? או אולי גם וגם, בטח לאור הסכם שיתוף הפעולה [מקור] שנחתם לאחרונה בין איראן לסין? האם ממשל טראמפ רק מנסה להביא הישג לפני הבחירות, או שמא קושנר ביחד עם בן סלמן בונים גוש ביטחוני חדש במזרח התיכון, גוש חוסם שישמור על העליונות האמריקנית בשנים הבאות?

כשיש מספר הסברים ותיאוריות חובקות עולם לאירוע, הדבר הנכון הוא לקחת צעד אחורה ולהסתכל על האינטרסים הקשים של השחקנים המעורבים. אם אנחנו לא יודעים מה ערב

הסעודית מחפשת ומה איחוד האמירויות רוצים, הדבר הנכון הוא רגע להתבונן בשכונה שלהם [2] במפרץ הפרסי [2] ולגזור משם מסקנות לא רק על האינטרסים שלהם, אלא גם מה צריכים להיות האינטרסים שלנו, ממה עלינו להיזהר ולמה יש לשים לב.

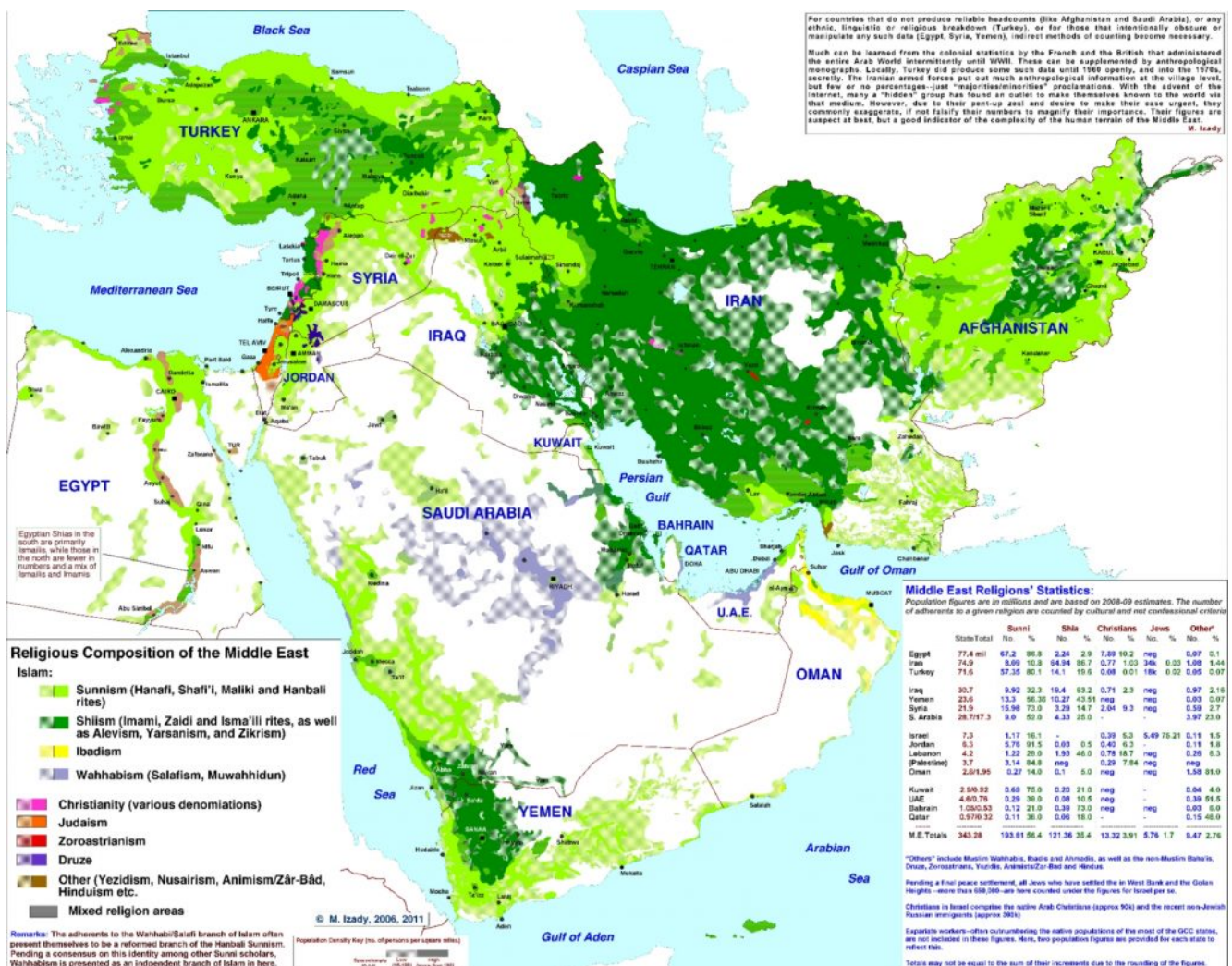
המפרץ הפרסי הוא אחד האזורים הצפופים בעולם, גיאוגרפית ומינרלית. אורכו רק 989 ק"מ עם רוחב מקסימלי של 330 ק"מ. לשם השוואה המרחק בינינו לקפריסין הוא כ-470 ק"מ. דרך מצר הורמוז המפרץ מתחבר לים הערבי והאוקיינוס ההודי. האקלים סביבו קשה ומרכזי האוכלוסייה הרחק ממנו [2] בגדאד מרוחקת כ-500 ק"מ מהים. טהרן כ-650 ק"מ ממנו. ריאד כ-400 ק"מ ממנו. היסטורית האזור היה חשוב למסחר בין חצי האי-ערב להודו ומזרח אסיה, עם דיג ופנינים כשניים ממוצרי הייצוא החשובים שלו. עם הגילוי של נפט בתחילת המאה ה-20 האזור גדל בחשיבותו, הפך למוקד העניין של בריטניה, רוסיה וארה"ב. משום האקלים הצחיח ואזורי המדבר, מעולם לא קמה מסה אנושית משמעותית במפרץ שתביא הומוגניות להרכב השבטי והלאומי שלו [2] מה שאפשר את יצירתן של ערי מדינה ומדינות קטנות, כמו הפדרציה של איחוד האמירויות, בחריין, קטאר וכווית. המדינות האלו מתקיימות לצד שלושה ענקים [2] איראן, עיראק וערב הסעודית.

איראן היא הגדולה ביותר מבחינה דמוגרפית [2] כ-81 מיליון בני אדם. אחריה עיראק עם 38 מיליון ולבסוף ערב הסעודית עם 33 מיליון תושבים. כלכלית ערב הסעודית היא הכלכלה הגדולה ביותר במפרץ, אחריה איראן ומעט אחריה איחוד האמירויות.

רק מהמבנה של המפרץ אנחנו כבר יכולים לדעת שהמדינות הקטנות במפרץ, ודאי איחוד האמירויות, צריכות לנווט בין ענקים אם הן רוצות לשמור על האוטונומיה שלהן. כפי שהסברתי בניתוח על האסטרטגיה הימית הרצויה לישראל [כאן], שחקנים קטנים מאבדים את האוטונומיה שלהם ברגע שהם מתחברים לשחקנים גדולים. הסוד עבור שחקנים קטנים הוא לשחק בין הגדולים, שומרים את עצמם לעולם ביניהם [2] כך לדוגמה לוקשנקו הצליח לעכב כל השנים את הסיפוח לרוסיה [ראו כאן] וכך סינגפור שומרת על עצמה במזרח אסיה. באופן טבעי יש מתח בין שחקן גדול ושחקן קטן, והשאלה היא האם השחקן הקטן יכול לתמרן בין הענקים.

קטאר היא דוגמה טובה אחת לתמרן בין ענקים. במקום להפוך את עצמה לכפופה לסעודים, קטאר תמרנה מאז 1995 בין טורקיה, איראן, ערב הסעודית וארה"ב [מקור]. במשך 12 שנים הקטארים רקדו בכמה חתונות, שומרים על יחסים טובים עם איראן וערב הסעודית, בעודם מארחים שני בסיסים אמריקנים גדולים. אולם, ביוני 2017 ערב הסעודית והאמירויות ניתקו כל קשר אתה, מטילות מצור דיפלומטי ופיזי עליה. הסיבה למשבר הייתה כנראה האור הירוק שערב הסעודית קיבלה מטראמפ להעניש את הקטארים על תמיכה באידיאולוגיה קיצונית [מקור]. על אף המצור, כיום, הודות לתמיכה מאיראן וטורקיה, קטאר ממשיכה להתנהל באופן עצמאי מערב הסעודית ושאר מדינות המפרץ. היא שולחת מיליוני דולרים לחמאס ברצועת עזה, מחזיקה משרדים של הטאליבן אצלה ותומכת בארגוני טרור בסוריה, כולל כאלו שקשורים לאל-קאעידה [מקור].

איחוד האמירויות הוא דוגמה אחרת למדינה קטנה ועצמאית במפרץ הפרסי. זו תהיה שגיאה לראות באיחוד האמירויות שחקן שכפוף לריאד. נכון יותר לראות אותו כבעל ברית של הסעודים, אך במקרה הצורך האמירויות יקדמו את האינטרסים שלהם על חשבון האינטרסים של ערב הסעודית. בין האמירויות לסעודים יש מתח טבעי עקב הבדל הגודל, ולמתח הזה נוספת מחלוקת מהותית בין האמירויות והסעודים בנוגע למי האיום הכי גדול במזרח התיכון. אבו-דאבי רואה בקיצוניות אסלמית את האיום המרכזי, בעוד ערב הסעודית רואה את השיעים כאיום המרכזי. הדבר נובע מהבדלים בין המדינות עצמן [2] לערב הסעודית יש מיעוט שיעי גדול במזרח המדינה קרוב לשדות הנפט שלה, והיריבה המרכזית שלה היא איראן. איחוד האמירויות גם היא מכילה מיעוט שיעי של כ-15% מהאזרחים [מקור], אך אלה מרוכזים בעיקר בדובאי, הרחק משדות הנפט. ערב הסעודית הפלתה ומפלה את המיעוט השיעי בה [מקור], בעוד איראנים ושיעים נהנו היסטורית ממעמד חשוב בקהילת העסקים ובפוליטיקה של האמירויות [מקור].

הדוגמה הכי ברורה גם לעצמאות של האמירויות וגם למחלוקת עם הסעודים היא תימן. ב-2015 האמירויות שלחו כוחות קרקע להשתתף בקואליציה של הסעודים נגד החות'ים השיעיים. בעוד הסעודים היו מעורבים בעיקר דרך הפצצות מהאוויר, חיילים של האמירויות היו בחזית של כמעט כל מבצע צבאי משמעותי בתימן. במהלך כמעט 5 שנות פעילות במדינה צבא האמירויות צבר ניסיון בלוחמה אורבנית, לוחמה נגד טרור, מודיעין ומבצעי השפעה מול האוכלוסייה

האזרחית, נלחם נגד ארגונים קיצוניים ע"י סיוע הומניטרי למקומיים [מקור]. במסגרת הפעילות של האמירויות בתימן הן הקימו ואימנו מליציות מקומיות, כשהן מפנות את עיקר המוקד שלהן ללחימה נגד כוחות קיצוניים ☒ אם אלה החות'ים, תאי טרור של אל-קאעידה ואפילו מליציות בתמיכה סעודית [מקור].

אולם, על אף החשיבות שלהן במאמץ המלחמתי, האמירויות לא שולבו בתהליך התכנון של הסעודים, שהובילו את האסטרטגיה של המלחמה לבדם. בנוסף, בין ריאד לאבו-דאבי התגלו מחלוקות בנוגע למטרה של המלחמה ☒ האם היעד הוא להביס לחלוטין את החות'ים ולהקים תימן אחת מאוחדת תחת נשיא תימן הסוני האדי, שנהנה מתמיכה של ארגון האחים המוסלמים בתימן [מקור], או שמא להסתפק בתימן המפוצלת בין מספר קבוצות אתניות ודתיות, עם פדרציה מתונה. הסעודים דחו ועדיין דוחים את הרעיון לפצל את תימן, לאור העובדה שהמלחמה בתימן כתובה תחת שמו של יורש העצר מוחמד בן סלמן. אחרי כמעט חצי עשור של מלחמה שהפכה את תימן לאסון הומניטרי, בן סלמן לא יכול לסיים את הסכסוך עם "פשרה". האמירויות אבל יכולות.

באמצע 2019 [מקור] האמירויות הודיעו על יציאת הכוחות שלהן מתימן, מותירות כוח קטן ללוחמה בטרור ומעבירות את הפיקוד על המליציות המקומיות שהקימו לידי הסעודים. עבור האמירויות המלחמה בתימן איבדה כל טעם, ולא הייתה להן עוד סיבה לשמור על כוחותיהן שם: ראשית, משום שהן השיגו את המטרה של דחיקת אל-קאעידה בחצי האי ערב והחות'ים ממפרץ עדן. שנית, בעדן בדרום תימן הן ביססו כוחות מקומיים שכיום שולטים באזור כאוטונומיה המסרבת להכיר בממשלת תימן הנתמכת ע"י הסעודים [מקור]. לאמירויות אבל לא אכפת ☒ האוטונומיה תאפשר להן גישה בלעדית לעדן ומפרץ עדן, גישה שתאפשר להן לשמור כוחות צבא באזור ולשמור על התיב פתוח בכל תרחיש. שלישית, הסירוב של הסעודים לערב את האמירויות בתהליך האסטרטגי הביא את האמירויות להבנה שאין להן עוד דרך לתקן את המלחמה בתימן [מקור]. עם ביקורת חריפה מצד הקונגרס על המלחמה בתימן, היה עדיף לאמירויות לצמצם את הקשר שלהן למלחמה.

טוב אם רגע נתעכב על העניין של המלחמה בתימן בקונגרס האמריקני, נושא שלא מוזכר כאן בארץ וכדאי להתעכב עליו ☒ יש התנגדות דו-מפלגתית בקונגרס להמשך התמיכה האמריקנית במלחמה בתימן [מקור]. יש זעם רב סביב הרצח של העיתונאי חשוק'ג'י, שהיה תושב ארה"ב. טראמפ היה צריך להשתמש בווטו שלו ב-2019 כדי לעצור החלטה של הסנאט לסיים את התמיכה האמריקנית בתימן [מקור]. אם ביידן יבחר, סביר שהיחסים בין ארה"ב לריאד יתקררו [מקור], בדומה ליחסים של ארה"ב גם עם טורקיה ומצרים. אין שום סיבה למוחמד בן זאיד לשמור את עצמו קרוב למי שעלול להיות נטל עליו בווינגטון ב-2021.

אז ב-2019 האמירויות יצאו מתימן, מותירות את הסעודים לנסות ולנהל את המליציות שהאמירויות הקימו. הם נכשלו. בתימן היום יש מלחמת אזרחים בתוך מלחמת אזרחים בין הכוחות האוטונומיים של דרום תימן לממשלה של האדי. המאמץ המלחמתי קפא ובן סלמן מנסה

למצוא את הדרך להביא סוף לעימות [\[מקור\]](#), בעוד החות'ים ממשיכים לשגר טילים על ערב הסעודית [\[מקור\]](#).

נקודת מחלוקת נוספת היא היחסים עם איראן. ערב הסעודית רוצה לקדם את הנרטיב של סונים נגד שיעים משום שהוא עוזר לאינטרס הלאומי שלה, הרואה באיראן את האיום הכי גדול עליה. האמירויות לעומתם שומרים על קשרים דיפלומטיים וכלכליים טובים עם האיראנים [\[מקור\]](#) ביוני 2019 אבו-דאבי סירבה להאשים את איראן בפיצוצים נגד מיכליות במצר הורמוז [\[מקור\]](#) והיא הייתה יעד הייצוא השלישי של איראן באותה שנה, עם סחר כולל של כמעט 15 מיליארד דולר [\[מקור\]](#).

האמירויות גם לא שותפות לעוינות הסעודית כלפי אסד, מעדיפות מנהיג חילוני לפדרציה סורית על פני ההשתלטות של ג'יהאדיסטים סונים על המדינה. כך בעוד ערב הסעודית ממשיכה לתמוך באופוזיציה הסונית לאסד בסוריה [\[מקור\]](#), איחוד האמירויות הייתה המדינה הערבית הראשונה לחדש את היחסים עם סוריה של אסד ע"י פתיחה מחדש של השגרירות שלה בדמשק ב-2018 [\[מקור\]](#). ערב הסעודית הבהירה במרץ 2019 שעדיין מוקדם מדי להחזיר קשרים עם סוריה [\[מקור\]](#).

איזה ציר ואיזה סוני

המחלוקות בין האמירויות לערב הסעודית מעלות סימן שאלה בנוגע לאחד המושגים המרכזיים בתפיסת הסכסוך של המזרח התיכון [\[מקור\]](#) הציר הסוני, או הציר הסוני המתון. לפי התפיסה הרווחת יש תחרות במזרח התיכון בין הציר הסוני המתון, המורכב ממדינות המפרץ, מצרים וירדן, ובין "ציר ההתנגדות" השיעי של איראן-סוריה-חיזבאללה בלבנון. לפי התיאוריה הזו נרמול היחסים עם ישראל נועד לצרף אותה לציר הסוני המתון ולחזק אותו מול הציר השיעי, כשהסכסוך הסוני-שיעי הוא המאפיין המכריע של מאבקי הכוח במזרח התיכון.

אולם, אם איחוד האמירויות וערב הסעודית חלוקות בנוגע ליחס לאיראן, חלוקות בנוגע למלחמה בתימן, חלוקות בנוגע ליחסים עם סוריה [\[מקור\]](#) כמה ממש יש בציר הסוני? חשוב גם לציין שהמדינה הסונית הכי חשובה במזרח התיכון לא משתתפת בציר הזה [\[מקור\]](#) טורקיה, וכמוה גם לא משתתפת קטאר, נסיכות מפרץ מרכזית. מצרים, מי שאמורה להיות שותפה בציר, סירבה לשלוח כוחות קרקע לתימן [\[מקור\]](#) ובאפריל 2019 מצרים פרשה מהברית האסטרטגית של המזרח התיכון (Middle East Strategic Alliance, MESA) [\[מקור\]](#), יוזמה בהובלת סעודיה שהייתה אמורה ליצור תיאום אסטרטגי ואולי אף גוף ביטחון משותף כמו נאט"ו עבור הגוש הערבי. מצרים פרשה משום תסכול מההתנהלות של הסעודים, שלא שתפו אותה בתכנון טיוטה של הברית, ומשום שנראה שכל הפרויקט תקוע [\[מקור\]](#).

לכאורה, MESA כבר אמורה הייתה לקרום עור וגידים במזרח התיכון ולהציג גוש ערבי-סוני מאוחד נגד איראן. ראשיתה של היוזמה במאי 2017, בהכרזה של ערב הסעודית על הרצון לכונן

שותפות ביטחונית בין מצרים, ערב הסעודית, ירדן, קטאר, בחריין, כוויט, עומאן ואיחוד האמירויות [מקור]. ביוני 2017 איחוד האמירויות, ערב הסעודית ומצרים החרימו את קטאר, מה שהוריד מדינה אחת מהיוזמה. בלוב איחוד האמירויות ומצרים חימשו את גנרל חפטר בסיוע צרפתי, אך התערבות טורקית לקחה מחפטר את טריפולי וכעת לוב שוב נמצאת תחת הפסקת אש, כשהצדדים מנסים למצוא פתרון לבעיות הפוליטיות של המדינה [מקור]. בחריין מגששת חזרה ליחסים עם קטאר, וקטאר מגששת ליחסים עם ערב הסעודית [מקור]. אם יש ציר סוני-מתון, מאוד קשה להבחין בו.

אולם, מה אם הציר הסוני לא נולד כהבחנה על האזור, אלא ככלי נרטיבי לקדם את האינטרסים של אחד השחקנים בו? מי יכול להרוויח מהנרטיב של הציר הסוני? מי יכול להרוויח מלספר לקושנר וטראמפ שיש ציר סוני שרק מחכה להיכנס באיראנים? זה פשוט: ערב הסעודית. חשבו על זה: ערב הסעודית משכנעת את ממשל טראמפ שיש ציר סוני שרק מחכה לפרוץ ולבלום את איראן. היא מעודדת את טראמפ להפעיל "מקסימום לחץ" על האיראנים, והופכת את עצמה לציר המרכזי סביבו ארה"ב מתכננת את הסדר האזורי החדש. הודות לחשיבות שלה לסדר האזורי, ממשל טראמפ מגן עליה מסנקציות מצד הקונגרס ומזרים אליה נשק מתקדם.

אל תבינו אותי לא נכון ☹️ אני לא חובב של איראן. אך אני גם לא חובב של ערב הסעודית: ערב הסעודית היא שבירה מדי בשביל שיהיה אפשר לסמוך עליה כציר אסטרטגי חדש במזרח התיכון. כמעט 70% מהכנסות הממשלה מגיעות מנפט [מקור], אבטלה בקרב צעירים עומדת על כמעט 30% [מקור] ותוכנית "חזון 2030" של מוחמד בן סלמן סובלת יותר מדי מניהול מלמעלה למטה ודגש על מגה פרויקטים [מקור]. מה שמטריד אותי, ומה שצריך להטריד את מקבלי החלטות בווינגטון וירושלים, הוא שבמקביל לניסיון לבצע רפורמות בכלכלה הסעודית, בן סלמן מקדם גם נרטיב לאומני בערב הסעודית שנועד לתמוך באותן רפורמות [מקור]. במסגרת הנרטיב הזהות הלאומית הסעודית נתפסת כעליונה לזהות הדתית, והמדינה מזוהה עם האומה. רפורמות בתחום התעסוקה, קיצוץ בסבסוד לאזרחים ומיסים חדשים נתפסים כקורבנות שהעם מקריב לשם תחייתה של האומה הסעודית. מדיניות חוץ אגרסיבית מקודמת כביטוי של העליונות הסעודית, ומוחמד בן סלמן נתפס כמי שדואג קודם כל לאינטרסים של ערב הסעודית במזרח התיכון.

כל עוד בית סעוד יכול להציע לאוכלוסייה חזון של עתיד טוב יותר ואויב משותף להתאחד נגדו, הנרטיב הלאומני לא מדאיג אף אחד. מה יקרה אבל אם "חזון 2030" יכשל, אם רמת החיים של האוכלוסייה תדרדר ואיראן כבר לא תהיה כדי לאחד את האזרחים מאחורי המדינה? מה מבטיח לנו שערב הסעודית לא תפנה את מבטה אלינו, מנכסת לעצמה במקום את המאבק באיראנים את המאבק בציונים? בואו לא נטעה ☹️ בית סעוד מחויב קודם כל ולפני הכול להישרדותו שלו. אם הוא יצטרך לבחור בין עזיבת השלטון מול מהומות פנימיות או להפנות את הזעם אלינו ככובשי ירושלים, הזעם יופנה אלינו. אנחנו צריכים להיות מוטרדים באותה מידה גם מהתערבויות נוספות של הסעודים, אם בעיראק, אם בסוריה או נגד קטאר, איראן או טורקיה. הכישלון הצבאי וההומניטרי בתימן, הפארסה עם קטאר, [לא מבשרים טובות](#) למזרח התיכון אם

ערב הסעודית תוכל לפעול בו בחופשיות.

אם הציר הסוני לא באמת קיים, אלא מדובר בעיקר בנרטיב שריאד מקדמת לענייניה שלה, ישראל אינה צריכה להיות שבויה של אותו נרטיב. חיזוק הציר הסוני הוא לא אינטרס שלנו ☐ החלשה של איראן כן. פתיחת שווקים ☐ כן. נרמול היחסים עם העולם הערבי ☐ ודאי. חיזוק הציר הסוני ☐ חסר משמעות, והוא לא צריך להיות אפילו בשיקול האסטרטגי שלנו.

מה המשמעות הפרקטית של זה? לערב הסעודית יש שלוש אפשרויות בנוגע לנרמול היחסים אתנו: א' לא לנרמל, לשמור על יחסים חשאיים, להנות מהתמיכה הביטחונית שלנו ועדיין להתפס כמי שנלחמת על זכותם של הפלשתינים למדינה [מקור]. ב' לנרמל, אך לדרוש מחיר מארה"ב ומישראל ☐ לדוגמה מטוסי F-35, הידע והטכנולוגיה לייצור פצצות מדויקות, או העברה של מערכות הגנה נגד טילים, במיוחד טילי שיוט. המטרה של סעודיה תהיה למקסם את הרווח מנרמול היחסים אתנו, ע"י מקסום העברת הציוד מארה"ב. ג', להמתין עם הנרמול עד לתוצאות הבחירות בנובמבר. אם בידן ינצח, נרמול היחסים אתנו יכול לחמם את היחס כלפי ערב הסעודית בקונגרס, ואולי אפילו להוריד מעט מהמתרחקות הצפויה עם הממשל בבית הלבן.

ישראל צריכה לשים לב מה ערב הסעודית מבקשת בתמורה לנרמול היחסים. אם הסעודים מעוניינים בהשגת יכולות מתקדמות ☐ אם זה שדרוג יכולות ע"י מטוסים מתקדמים, או השגת יכולות עצמאיות כמו ייצור פצצות ☐ ישראל צריכה לסרב. נכון, הבקשה של הסעודים לא תהיה לנו, אלא לאמריקנים, אך ישראל צריכה להבהיר לארה"ב שהיא לא תיתן את אישורה להעברה כזו בתמורה לנרמול יחסים. ערב הסעודית אינה איחוד האמירויות ☐ היא שחקן הרבה יותר הרפתקני והרבה יותר אגרסיבי מאבו-דאבי. היא לא מדינה מתונה, והיא כרגע מדינה שבירה מדי לסמוך עליה עם טכנולוגיות צבאיות מתקדמות. ישראל לא צריכה לתת לה את הטכנולוגיות האלו רק בשביל נרמול יחסים.

הים התיכון, לא המזרח התיכון

נרמול היחסים עם מדינות המפרץ עלול גם להסיט את מרכז תשומת הלב של ישראל עוד יותר לכיוון המפרץ הפרסי במקום הים התיכון. עם כל ההערכה לכוח הכלכלי שלו, המפרץ הפרסי הוא לא זירה אסטרטגית חיונית למדינת ישראל. אגן הים התיכון כן. בזמן שאנחנו עוסקים בנרמול היחסים עם מדינות המפרץ, המתרחקות בין יוון וטורקיה נמצאת בשיא, עם התערבות של צרפת ורוסיה בנעשה [מקור]. אם ישראל תעבור להתמקד במפרץ הפרסי, מחפשת כיצד להגדיל את נוכחותה שם, היא עלולה להזניח את הקשרים עם קפריסין ויוון, כמו גם עם צרפת וגרמניה במזרח הים התיכון. אנחנו צריכים לשמור על אגן הים התיכון במרכז תשומת הלב שלנו, ולבחון כיצד נרמול היחסים עם המפרץ בפרט והעולם הערבי בכלל מתכתב עם האסטרטגיה שלנו לאגן הים התיכון.

אם אנו מסלקים את הרעיון של "חיזוק הציר הסוני נגד איראן", האסטרטגיה הישראלית בנוגע

לנרמול היחסים צריכה לחפש שלושה יעדים: ראשית, חיזוק של הכלכלה והטכנולוגיה הישראלית ע"י שיתופי פעולה ופתיחת שווקים. אנחנו צריכים לשאוף לזרימה חופשית עד כמה שאפשר של ידע, אנשים, הון וסחורות בינינו למדינות המפרץ, במטרה לחזק את המגזר הפרטי אצלנו. הזרימה החופשית כן צריכה להיות עם פיקוח של המדינה על השקעות בתחומים של טכנולוגיה דו-שימושית והשקעה בתשתיות קריטיות.

לצערי לישראל עדיין אין גוף פיקוח על השקעות זרות הדומה ל-CFIUS האמריקני. הדבר יוצר פרצה אסטרטגית אצלנו, כשמדינות שונות יכולות להשקיע בישראל עם פיקוח מוגבל של הממשלה. כיום הבעיה היא בעיקר מול הסינים, אך בעתיד בעיה כזו עלולה להיות גם מול האמירויות והסעודים. גם אחרי שנרמל אתם את היחסים, אנחנו צריכים לדאוג שכסף מהמפרץ לא משיג אחיזה אסטרטגית בתשתיות לאומיות ומוציא ידע טכנולוגי קריטי מישראל.

שנית, עלינו לחפש לשתף פעולה במישור הביטחוני מול האיומים הקונקרטיים של איראן וטורקיה. איחוד האמירויות תהיה שותף חשוב מול הטורקים. ערב הסעודית יכולה להיות מול האיראנים. אנחנו צריכים להימנע מלגרור את עצמנו להרפתקאות שלהן, ולהימנע מהמאבקים בתוך מדינות המפרץ. ישראל לא צריכה לתמוך בהקמתו של גוש ביטחוני ערבי, ולהעדיף לעבוד עם מדינות ספציפיות בנושאים ספציפיים ² עם איחוד האמירויות במזרח הים התיכון ומפרץ עדן, עם ערב הסעודית על איסוף מודיעין, פעולות נגד תשתית הגרעין האיראנית ולובי חזק בווינגטון נגד הורדת הסנקציות עליה. ישראל צריכה לחפש דרכים כיצד לשתף פעולה עם הסעודים גם כדי ללחוץ את האיחוד האירופי, במיוחד צרפת וגרמניה, להתנער מקשרים עם האיראנים, לדוגמה ע"י איום של ריאד שכל חברה שתעשה עסקים עם טהרן לא תוכל לפעול בשטחה.

שלישית, וזו נקודה שעדיין לא ראיתי התייחסות אליה, ישראל צריכה לשאוף לפתרון בעית הפליטים הפלשתינים במדינות בהן הם חיים. כל עוד אין פתרון לבעית הפליטים, לא יהיה שלום בין ישראל לפלשתינים ³ ההנהגה הפלשתינית לא תהיה מוכנה לוותר על האפשרות שהפליטים יחזרו למדינה הפלשתינית העתידית, וישראל לא תהיה מוכנה לאפשר לכ-1.5 מיליון פלשתינים להיכנס למדינה הפלשתינית העתידית ⁴ [מקור]. בשביל להשיג שלום כאן בארץ ישראל, אנחנו צריכים להביא את העולם הערבי לסיים את מעמד הפליטות של הפלשתינים ולקלוט אותם במקומות מושבם.

ברור לי שמדובר ביעד קשה והוא יבחן את היכולת הדיפלומטית של ישראל ⁵ אך אם המטרה של נרמול הוא להביא לפתרון של הבעיה הפלשתינית, אנחנו חייבים לדחוף ליישוב של הפליטים במדינותיהם. המצב משתנה בין מדינה למדינה: בלבנון הפלשתינים סובלים מאפלייה והיעדר תשתיות ⁶ [מקור], ללא אפשרות אף לקבל אזרחות לבנונית. בירדן, בזמן שרובם אזרחים של הממלכה, הם סובלים מאפלייה במקומות העבודה ולחלקם האזרחות נשללה על בסיס שרירותי ⁷ [מקור]. כל עוד פלשתינים במדינות בהן הם יושבים לא נהנים משוויון לפני החוק ואפשרויות תעסוקה, לא יהיה פתרון לבעיה הפלשתינית כאן בארץ. ישראל צריכה לחפש כיצד למנף את

נרמול היחסים בשביל לפתור את הסוגיה הזו.

השלב הבא ☒ קטאר?

אז דיברנו על הציר הסוני, דיברנו על האיום החבוי בערב הסעודית ומה ישראל צריכה לחפש בנרמול היחסים. לאילו התפתחויות אנחנו יכולים לצפות בהמשך? אם ממשל טראמפ מעוניין לבנות חזית אנטי-איראנית, הצעד ההגיוני הבא הוא ללחוץ על איחוד האמירויות והסעודים לסיים את הסכסוך הדיפלומטי עם קטאר, שמהווה מחסום משמעותי לאינטגרציה ביטחונית בין כל מדינות המפרץ. אבו-דאבי לא תרצה לסיים את הסכסוך משום התמיכה של קטאר באסלאם הקיצוני. ערב הסעודית לא תרצה משום היחסים הדיפלומטיים המלאים בין קטאר לאיראן. ארה"ב תצטרך להציע משהו משמעותי לשתי המדינות כדי להשיג את הסכמתן, כמו מכירת ציוד צבאי רגיש. היא יכולה לנסות ולהוריד את הווטו של ישראל ע"י נרמול היחסים בין ישראל לערב הסעודית, או אפילו הצעה קונקרטיה אחרת לישראל ☒ לדוגמה מכירה של מטוסי V-22, מטוסי תדלוק, או טייסת חדשה של מטוסי F-15I [\[מקור\]](#).

אנחנו תיאורטית נמצאים בדמדומים של כהונת טראמפ, וישראל ומדינות המפרץ מוטרדות מה יקרה כשביידן יכנס לבית הלבן. כל אחת מהן תרצה למקסם את ההבטחות שתוכל לקבל מהממשל בנוגע לרכישות אמל"ח, והממשל עצמו ירצה לקדם עד כמה שאפשר את התוכנית האזורית למערך כוחות חדש במזרח התיכון. תשומת הלב לכן צריכה להיות לקטאר ☒ אם הממשל באמת מנסה לייצר חזית אחידה מול איראן, הוא חייב לפתור את הסכסוך בין אבו-דאבי וריאד לדוחה. הוא יציע מתנות לשתיהן, וכדי לנטרל את ההתנגדות הישראלית הוא יציע נרמול יחסים ומכירות נשק חדשות.

האם המאמצים שלו בסופו של יום יביאו למזרח תיכון חדש? תלוי מה הרף שלכם ל"חדש". ערב הסעודית תשאר נעולה בעימות שלה עם איראן. איחוד האמירויות תמשיך לפעול נגד הציר הקיצוני של טורקיה-קטאר-האחים המוסלמים. אנחנו נצטרך להתמודד עם האיראנים בסוריה ולבנון, בעודנו מתחילים בשיתופי פעולה צבאיים, כלכליים וטכנולוגיים בינינו למדינות שאתן נרמלנו יחסים. המזרח התיכון ימשיך להיות בסכסוך, עם מספר שחקנים עצמאיים. לנו אבל לפחות יהיו יותר אפשרויות בו. תודה לכם על ההקשבה.